

Útok

Lutherove nové názory obsahovali už jadro jeho zrelej teológie. Hlavné idey sa objavili už v prednáškach o Žalmoch a o Liste Rimanom v rokoch 1513 až 1516. Nasledovali už len komentáre a spresňovania, aby sa vyhol nesprávnej interpretácii. Stredobodom, okolo ktorého sa točilo všetko ostatné, bolo potvrdenie odpustenia hriechov prostredníctvom úplne nezaslúženej Božej milosti. Tú umožnil križ Krista, ktorý zmieril hnev s milosťou, zahnal na útek pekelné vojská, zvíťazil nad hriechom a nad smrťou. Svojím vzkriesením prejavil moc, vďaka ktorej človek dokáže zmieriť hriechu a zrodiť sa do novoty života. Pravdaže, bola to Pavlova teológia, ale umocnená, vyostrená a precistená. Luther tieto kľúčové dogmy nikdy neprekročil.

Positívna stránka jeho ďalšieho pôsobenia spočíva skôr v odvození záverov pre svoju teóriu sviatosti a cirkvi. Pokiaľ ide o negatívnu stránku, vydal sa cestou odhaľovania jej odlišnosti v porovnaní s vtedajším katolicizmom. Na začiatku nepočítal s inou reformou ako reformou teologického vzdelania, ktoré by podľa neho malo klásť väčší dôraz na Bibliu než na dekrétaly a scholastikov. Niežeby bol ľahostajný k nešvárom cirkvi! Vo svojich poznámkach k prednáškam o Liste Rimanom znova a znova útočil proti prepychu, hrabivosti, nevedomosti a lakomstvu duchovenstva a výslovne kritizoval klúčkovanie a tričky pápeža-bojovníka Júliusa II. Nie je však isté, či tieto kritické pripomienky niekedy na jeho prednáškach aj odzneli: v študentských poznámkach z jeho prednášok sa totiž o nich nenašiel ani jediný záznam.¹ V skutočnosti nepocitoval takú výraznú potrebu pozdvihnúť svoj hlas proti nemorálnym pokleskom cirkvi ako niektorí jeho súčasníci.

Jedným z dôvodov bola jeho prílišná zaneprázdnenosť. V októbri 1516 napísal priateľovi:

Dokázal by som zamestnať dvoch tajomníkov. Cez deň nebýt skoro nič iné, iba píšem listy. Som kazateľom v kláštore, predčítavam pri jedle, kážem v miestnom kostole, mám na starosti študentský program, dohliadam nad jedenástimi kláštorami, som superintendent rybníka v Litzbau, arbiter v Torgau, prednášam o svätom Pavlovi, zhromažďujem si materiál pre komentár k Žalmom, a navyše, ako som už povedal, som zasypávaný listami. Zriedkakeď mám k dispozícii celý čas vyhradený pre kanonické hodinky a prípravu na odslúženie omše, neutraviac už o mojich vlastných pokušeniach zo strany sveta, tela a diabla. Vidíš, aký som lenivý?

No práve z takýchto úloh vyplynula jeho reformátorská činnosť.

Ako farár v miestnom kostole niesol zodpovednosť za duchovné blaho svojich ovečiek. Zaoštarávali si odpustky, ako to kedysi robil on sám. Rím nebol jediným miestom, kde boli takéto služby dostupné, pretože pápeži delegovali výsadu udeľovať odpustky na množstvo kresťanských kostolov, a zámocný kostol vo Wittenbergu dostal skutočne nezvyčajnú výsadu, ktorá ho oprávňovala udeľovať úplné odpustenie všetkých hriechov. Pre verejnosť bol vybraný prvý november, sviatok všetkých svätých, ktorých zásluhy poskytl základ udeľovaniu odpustkov, a ktorých ostatky sa v ten deň vystavovali. Fridrich Múdry, saský kurfirst, knieža, pod ktorého patrili aj Luther, bol človekom prostej a úprimnej zbožnosti. Celý svoj život zasvätil úsiliu spraviť z Wittenbergu nemecký Rím - miesto, kde sa uchovávajú posvätné relikvie. Cestoval po všetkých končinách Európy a diplomatické rokovania často uľahčovala výmena relikvií. Napríklad dánsky kráľ mu poslal časť tela kráľa Knuta a svätej Brigity.

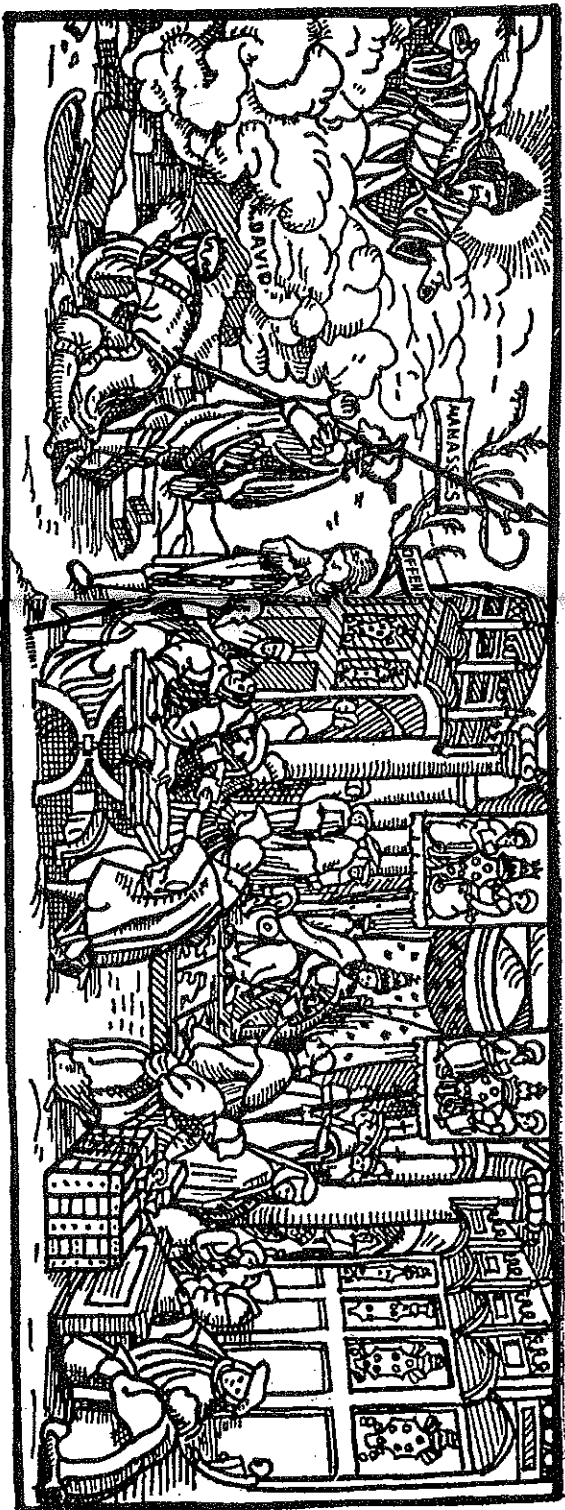
Jadrom tejto zbierky relikvií bol pravý trň z Kristovej trňovej koruny, ktorý podľa osvedčenia prepíchal Spasiteľovo obočie. Fridrich tak zveladil zbierku z tohto zdedeného pokladu, že jej súpis, ilus-

trovaný Lucasom Cranachom, mal v roku 1509 päťtisícpäť položiek. Pripisovali sa im odpustky, ktoré podľa výpočtov mohli skrátiť pobyt v očistci o tisícštyristoštyridsať rokov. Súčasťou zbierky bol jeden zub svätého Hieronyma, štyri kusky zo svätého Chryzostoma, šesť zo svätého Bernarda a štyri kusky zo svätého Augustína; štyri vlasý Panny Márie, tri kusky z jej plášťa, štyri z jej opasku a sedem zo závoja, poľfkáňho Kristovou krvou. Relikvie Krista zahŕňali jeden kusok z jeho plienky, trinásť kuskov z jasičiek, jednu hrst slamy, jeden kusok zlata a tri kusky myrhy, čo mu priniesli traja mudrci, prameň Ježišovej brady, jeden z klinčov, ktorým mu pribili ruky, jeden kusok chleba, čo sa jedol na Poslednej večeri, jeden kusok kameňa, na ktorom stál Ježiš pred vstupeňm na nebesia a jednu vetvičku z Mojžišovho horiaceho kra. Do roku 1520 sa zbierka rozrástla na deväťnásťtisíctrinásť relikvií. Tí, ktorí tieto relikvie videli v stanovený deň a prispeli určenou čiastkou, mohli od pápeža dostať odpustky na skrátenie pobytu v očistci - buď pre seba alebo pre niekoho iného - až do výšky jeden milión deväťstodveťstíc dvestodva rokov a dvestosedemdesiat dní.³ To boli teda poklady, ktoré sa sprístupňovali na Sviatok všetkých svätých.

V roku 1516 sa Luther vo svojich kázňach tri razy kriticky vyjadril o odpustkoch. Tretí raz to bolo v predvečer Sviatku všetkých svätých. Luther hovoril umiernené a bez toho, že by si bol vo všetkom istý. V niečom si však bol dokonale istý. Nikto, vyhlásil, nemôže vedieť, či je odpustenie hriechov úplné, pretože úplné odpustenie sa udeľuje iba tým, čo prejavia dostatočnú ľútosť a dostatočne vyznajú svoje hriechy, ale nikto nemôže vedieť, či ľútosť a vyznanie sú dostatočné. Je trüfale tvrdiť, že pápež môže vyslobodiť duše z očistca. Ak to môže urobiť, tak je neliudské nevyšlobodiť ich všetky. Ak však má túto schopnosť, tak môže urobiť viac pre mŕtvych ako pre živých. Každopádne, kupovanie odpustkov je veľmi nebezpečné, a môže vyvolať nezdravé sebauspokojenie. Odpustky môžu zrušiť iba tie osobné podliňosti, ktoré ukladá cirkev a ľahko môžu pôsobiť proti vnútornému pokáňu, ktoré spočívajú v úprimnej ľútosťi, v úprimnom vyznaní a v úprimnom zadostučníení v duchu.⁴

FRIDRICH MÜDRER KLÁŇAJÚCI SA MADONE S DIEŤAŤOM

Luther opisuje, že kurtírist mu jeho kázeň zazlieval.⁵ A veru aj mohol, veď odpustky neslúžili len na rozdeľovanie zaslúh svätých, ale aj na zvýšenie príjmov. Boli akýmsi bingom šestnásteho storočia. Táto prax mala svoj pôvod v križiackych výpravách. Spočiatku sa odpustky udeľovali tým, ktorí obetovali alebo riskovali svoj život v boji proti neveriacim, a neskôr ich získavali aj tí, čo prispeli na tieto výpravy finančne, keďže sami nemohli ísť do Svätej zeme. Tento nápad sa ukázal taký výnosný, že sa okamžite rozšíril aj na pokrytie výstavby kostolov, kláštorov a útlukov. Taktó sa financovala aj výstavba gotických katedrál. Fridrich Múdry využil odpustky na rekonštrukciu mosta cez tieku Labe. Pravdou je, že odpustky sa nezvrhli na čiru honbu za ziskmi. Svedomit kazatelia sa snažili v ľuďoch vyvolať pocit hriechnosti a odpustky si kupovali pravdepodobne iba tí, ktorých to skutočne trápilo. Jednako však dnešná cirkev ochotne priznáva, že čachrovanie s odpustkami bolo hanbou, a to tým skôr, že vtedajší kazatelia formulovali tri veci, ktoré sa od veriacich požadujú, taktó: pokánie, spoved a príspevok.

Karikatúra od Holbeina názorne ukazuje, že listok s odpustkami kajúcnik dostal až po vrhnutí peňazí do truhlice. Na tejto karikature vidíme komnatu s pápežom na tróne. Je to právepodobne Lev X., lebo všade na stenách visia medicéjské erby. Pápež podáva listok s odpustkami kľačiacemu dominikánovi. V presbytériu po

oboch stranách stojí množstvo cirkevných hodnostárov. Napravo jeden z nich kladie ruku na hlavu kľačiaceho mládenca a paličkou ukazuje na veľkú okovanú truhlicu na príspevky, do ktorej žena vhadzuje svoj grajciar. Na stole vľavo odháňa žobráka, ktorý nemá čím zaplatiť, zatiaľ čo iný starostlivo prepočítava peniaze a drží odpustky v ruke, až kým nedostane celú sumu. Na ľavej strane je ako protiklad zobrazené úprimné pokánie Dávida. Menašského a nepraviteľného hriechníka, ktorí sa obracajú iba na Boha.

Odpustky udeľované vo Wittenbergu slúžili na podporu zámožného kostola a univerzity. Inými slovami, Lutherov útok ohrozoval príjmy jeho vlastnej inštitúcie. Tento prvý úder rozhodne nebol vzbudou vykorisťovaného Nemca proti nenásytnej talianskej pápežskej vláde, ktorá okrádala jeho vlasť. Nech už v neskorších rokoch akokoľvek motivovali takého úvahy Lutherových prívržencov, jeho k prvému útoku nevedli takého pohánky. Bol kňazom, zodpoved-

ným za večné blaho svojich farníkov. Musel ich vystrihať pred duchovnými osídľami bez ohľadu na to, aké by to mohlo mať následky pre zámokský kostol a univerzitu.

ODPUSTKY NA STAVBU KATEDRÁLY SVÄTÉHO PETRA

V nasledujúcom roku 1517 jeho pozornosť upútal ďalší prípad kupčenia s odpustkami, ktorý mal ďalekosiahle následky. Príčinou celej záležitosti boli zámery rodu Hohenzollernovcov ovládnuť cirkevný a spoločenský život Nemecka. Vynikajúcim prostriedkom bolo nahromadenie cirkevných prebend v jednej rodine, pretože každý biskup spravoval ohromné príjmy a niektorí biskupi boli navyše aj kniežatami. Albrecht Brandenburský z rodu Hohenzollernovcov mal dve biskupstvá, v Halberstade a Magdeburgu, keď ešte ani nespĺňal vekovú hranicu, aby mohol byť biskupom, a snažil sa získať arcibiskupstvo v Mohuči, vďaka ktorému by sa stal nemeckým primasom.

Vedel, že za tento úrad bude musieť dobre zaplatiť. Uvedenie do funkcie stálo desiatistíc dukátov, no diecéza toľko nemohla poskytnúť, lebo ju vyčerpala smrť troch arcibiskupov v priebehu desiatich rokov. Jeden z nich prosil o odpustenie, že umiera po takom krátkom, iba štvorročnom zotrvaní v úrade, čím spôsobil, že jeho ovečky musia zasa tak skoro odviešť poplatok jeho nástupcovi. Diecéza ponúkla miesto Albrechtovi, ak tento poplatok zaplatí.⁹ Albrecht si uvedomoval, že okrem toho bude musieť zaplatiť pápežovi za to, že v rozpore s predpismi spravuje tri diecézy súčasne, a pravdepodobne ešte aj preto, aby neutralizoval tlaky, ktoré na pápeža vyvíjali Habsburgovci.

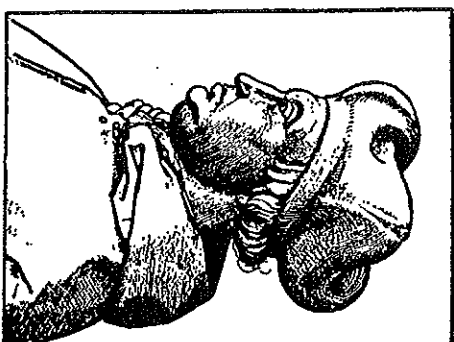
Albrecht bol však presvedčený, že peniaze zaberú, lebo pápež ich nevyhnutne potreboval. Pápežom bol vtedy Lev X. z rodu Medici, uhladený a lenivý ako perzská mačka. Jeho hlavná prednosť spočívala v schopnosti utracať prostriedky Svätej stolice na karnevály, vojnu, hazardné hry a poľovačky. Len zriedkakedy strpel, aby mu povinnosti jeho svätého úradu prekázali zábavu. Nosieval vysoké lovecké čížmy, ktoré ľuďom bránili pobozkať mu

prsty na nohách. Pre svoju rozhadzovavosť a zhýralosť premhral prostriedky troch pápežstiev: tie, ktoré nazhromaždili jeho predchodcovia, svoje vlastné a prostriedky svojho nástupcu. Katólicky historik Ludwig von Pastor vyhlásil, že príchod tohto muža v čase krízy na stolicu svätého Petra, „muža, ktorý sotva plne chápal, k čomu ho zaväzuje jeho vysoký úrad, bol jednou z najťažších skúšok, akým kedy Boh podrobil svoju cirkev“.

Pápež Lev X. v tej dobe obzvlášť potreboval finančné prostriedky na dokončenie projektu, ktorý započal jeho predchodca - na stavbu novej Katedrály svätého Petra. Stará drevená bazilika, postavená za čias cisára Konštantína, bola určená na demoláciu a titanský pápež Július II. hrozami prinútil konzistórium, aby mu schválilo veľkolepý plán vztýčiť nad ostatkami apoštolov Petra a Pavla kupolu ako na Pantheon. Postavili piliere a Július zomrel. Práce na chráme meškali, chrámové stĺpy začali obrastať burinou. Lev X. sa toho ujal a potreboval peniaze.

Albrecht s pápežom rokovali prostredníctvom nemeckého bankového domu Fuggerovcov, ktorý mal monopol na pápežské financie v Nemecku. Keď cirkev potrebovala finančné prostriedky skôr, ako získala príjmy, požičala si na úvernícke úroky od Rothschildovcov či Morganovcov šestnásteho storočia. Odpustky sa vydávali, aby sa splatili dlhy, a na vyberanie peňazí dohľadali Fuggerovci.

Pretože Albrecht vedel, akú úlohu v konečnom dôsledku zohrajú, obrátil sa na nich pri úvodných rokovaniach. Označili mu, že pápež požaduje dvanásťtisíc dukátov za dvanásť apoštolov. Albrecht ponúkol sedemtisíc za sedem smrteľných hriechov. Dohodli sa na desiatich

ALBRECHT Z BRANDENBURGU

tisícach, ale pravdepodobne nie preto, lebo prikázani je desať.⁷ Albrecht musel zložiť hotovosť vopred, aby si zabezpečil svoje vymenovanie a dohodnutý obnos si požíchal od Fuggerovcov.

Pápež mu potom prepožíchal výsadu počas ôsmich rokov udeľovať odpustky na svojich územiach, aby mu umožnil vynahradiť si výdavky. Polovica výnosu, okrem už zaplatených desaťtisíc dukátov, mala ísť pápežovi na stavbu novej Katedrály svätého Petra. Druhá polovica mala byť splátkou pre Fuggerovcov.

Tieto odpustky sa v skutočnosti na Lutherovej farnosti na predaj neponúkali, lebo cirkev nemohla začať predávať odpustky bez súhlasu svetských predstaviteľov. Fridrich Múdry nedal povolenie predávať ich na svojom území, lebo si neželal, aby odpustky svätého Petra zasahovali do predaja odpustkov všetkých svätých vo Wittenbergu. Predavači teda síce nevkrócili na územie saského kurfirstva, ale dostali sa dostatočne blízko, aby Lutherovi farníci mohli pokračovať hranice a vracaať sa s tými najohromujúcejšími úľavami.

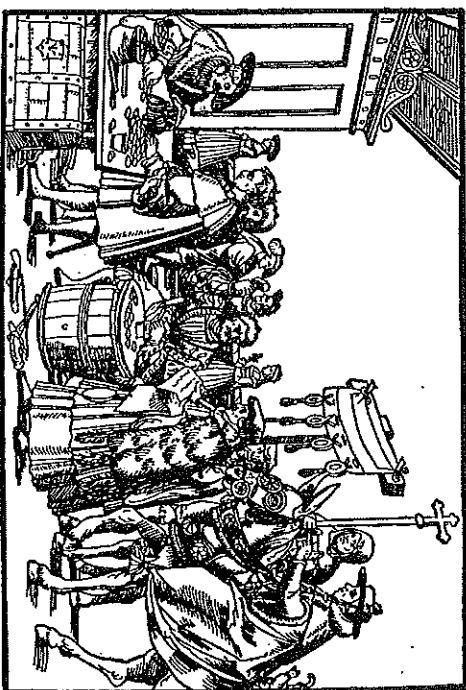
Albrecht dosiahol pri inštruovaní predavačov vrchol, pokiaľ išlo o to, aké duchovné dobrodenie mali odpustky príjemcom udeľovať. Vyhol sa akejkoľvek zmienke o splácaní dlhov Fuggerovcom. Podľa inštrukcií tieto všeobecné odpustky vydala Jeho svätosť pápež Lev X., aby uhradil výdavky, ktoré mali uviesť do poriadku smutný stav svätých apoštolov Petra a Pavla a nespočetného množstva mučeníkov a svätcov, ktorých kosti práchnivejú, vystavené trvalému znešvácovaniu dažďom a krupobitím. Prispievateľa získajú všeobecné a úplne odpustenie všetkých hriechov. Prinavrátia sa do stavu nevinnosti, ktorému sa tešili pri krste, a budú zbavení všetkých bolestí očistca, vrátane tých, čo si privodili urážkou Božieho majestátu. Tí, ktorí zabezpečili odpustky pre mŕtvych v očistci, sa sami nemusia kajať a spovedať zo svojich hriechov.

Podľa inštrukcií sa na miestach, kde sa kázalo, osadili Kristov kríž a pápežský erb, aby každý mohol prispieť podľa svojho postavenia. Očakávalo sa, že králi a kráľovné, arcibiskupi a biskupi a ostatné vysoké kniežatá prispedia sumou dvadsaťpäť zlatých florénov. Opáti,

preláci, grófi, baróni i ostatná vysoká šľachta a ich manželky mali zaplatiť po dvesta florénov. Ostatní duchovní a nižšia šľachta mali dať po šesť. Sadzba pre mešťanov a kupcov bola tri florény. Pre tých, ktorí na tom finančne neboli príliš dobre, jeden florén.

A pretože nám spása duši leží na srdci presne rovnako ako stavba tejto budovy, nikto neodíde naprázdno. Aj ten najchudobnejší môže prispieť modlitbami a pôstmi, pretože Kráľovstvo nebeské nepatrí len bohatým, ale aj chudobným.⁸

Verejné vyhlasovanie týchto odpustkov zverili dominikánovi Tetzelovi, skúsenému predavačovi. Keď sa blížil k nejakému mestu, vyšli mu naproti hodnostári, ktorí potom spolu s ním vstúpili do mesta v slávnostnej procesii. Pred ním niesli kríž s pápežským erbom a na zlatom výšivanej zamatovej poduške pápežskú bulu o odpustkoch. Kríž potom slávnostne osadili na trnovisku a kázanie sa mohlo začať.

POULIČNÝ PREDAJ ODPUSTKOV

Počúvajte, Hospodín a svätý Peter vás volajú. Myslite na spásu svojej duše a duše milovaných, čo vás už opustili. Vy všetci, kňazi, urodzení, kupci, parmy i matроны, mladí aj starí, vojáci do chlámu, ktorý je chrámom svätého Petra. Pomôžte najsvätejšiemu kňazu vztyčenému pred vami a zaprisahávajúcemu vás pre všetko na svete. Či ste pomysleli na to, že vás bičuje víchrica uprostred pokušení a nebezpečenstiev sveta, a že neviete, či dorazíte do bezpečného prístavu nie pre vaše smrteľné telo, ale pre vašu nesmrteľnú dušu? Len zdáže, že všetci, čo lutujú svoje hriechy, vyznali ich a prispeli, získajú úplne odpustenie všetkých svojich hriechov. Nachádzate hlasom svojich milovaných zosnulých blízkych a priateľov, ako sa doprosujú a volajú. „Zmiluj sa nad nami, zmiluj sa nad nami! Trpíme hroznými mukami, z ktorých nás môžeš vykúpiť dobruou almužnou.“ Nechcete ich zbaviť múk? Majte uši otvorené. Počujte, ako otec vraví synovi a matka dcéne: „Dali sme ti život, živili sme ťa a vychovali, zanechali sme ti svoj majetok a ty si taký krutý a bezcitný, že nie si ochotný spraviť ani to málo, aby si nás vyslobodil. Chceš nás tu nechať napospas plameňom? Chceš odhaliť večnú blaženosť, čo nám bola sľúbená?“

Pamätaj, že ich môžeš vyslobodiť, lebo

*keď zazvoní pokladnička
duša letí do nebička.*

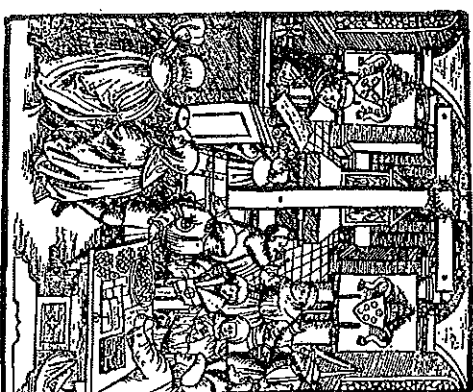
Nechcete teda za štyri floréna získať tieto listky s odpustkami, pomocou ktorých môžete priviesť božskú a nesmrteľnú dušu do rajskej domoviny?

Takéto verejné kázne síce vo Wittenbergu v dôsledku zákazu Fridricha Múdreho neodznali, ale Tetzel bol hneď za hranicami, nie tak ďaleko od Lutherových farníkov, aby za ním nepodnikali cesty a nevracali sa s odpustkami.⁹ Priniesli dokonca správy o Tetzelovom vyhlásení, že pápežské odpustky môžu dať rozhorenie človeku, ktorý znesvätil Božiu Matku, a že kríž ozdobený pápežským erbom

a vzlyčený predavcami odpustkov sa vyrovná Kristovmu krížu. Karikatúra, ktorú vydal neskôr jeden z Lutherových prívržencov, znázorňuje prázdny kríž uprostred, na ktorom sú iba diery po klincoch a tŕňová koruna. Po jeho stranách visia dva erby - pápežský erb a erb rodu Medicejských, zatiaľ čo v popredí predavač ponúka svoj tovar.

DEVÄŤDESIATPÄT TĚZ

To už bolo priveľa. Bolo to opäť v predvečer Sviatku všetkých

svätých, keď Fridrich Múdry ponúkal svoje odpustky. Luther sa opäť ozval, tentoraz písomne. Ako bolo vtedy bežným zvykom, na dvere zámočného kostola vyvesil tlačенý plagát v latinčine, ktorý obsahoval deväťdesiatpäť tiež na diskusiu. V tom čase Luther pravdepodobne nepoznal všetky špinavé detaily Albrechtovho obchodu. Určite vedel, že Albrechtovi prípadne polovica zisku, ale svoj útok zameral výlučne proti Tetzelovej údajnej kázni a Albrechtovým písomným inštrukciám, ktoré znamenali vrchol bezuzdných nárokov, pokiaľ išlo o účinnosť odpustkov. Sixtus IV. sľúbil v roku 1476 okamžité vyslobodenie duší z očistca. Tetzelova veršovačka sa teda opierať o autoritu pápeža. A Lev X. sľúbil v roku 1513 krížikom všeobecne odpustenie všetkých hriechov a zmierenie s Najvyšším.¹⁰ Albrecht dal dokopy všetky predošlé nároky a na dôvažok výslovne uviedol, že tí, čo kúpia odpustky pre mŕtvych v očistci, sa nemusia kajať.

Lutherove tézy sa odlišovali od bežných návrhov na diskusiu, pretože boli spísané v hneve. Jeho tvrdenia boli rezolútne, trúfalé, bez bližšieho vysvetlenia. V diskusii objasnili ich význam podrobnej-

šie. Nasledujúce zhrnutie čerpá rovnako z téz, ako aj z dodatočných objasnení. Išlo o tri hlavné veci: o námietku voči zjavnému predmetu výdavkov, o popieranie toho, že pápež má moc nad očistením, a uvažovanie o tom, čo je prospešné hriešnikom.

Útok sa sústredil najprv na okázalý zámer minúť peniaze na vybudovanie všeobecného svätostánku kresťanského sveta, kde by boli ukryté ostatky svätého Petra. Luther ostro ironizuje:

Táto nenávytná bazilika odčerpáva príjmy celého kresťanského sveta. Nemci sa smejú, keď počujú, že ju nazývajú spoločným pokladom kresťanského sveta. Onedlho budú všetky rímske kostoly, paláce, pevnosti a mosty stavané za naše peniaze. Predovšetkým by sme mali postaviť fary, ďalej miestne kostoly a úplne nakoniec Katedrálu svätého Petra, bez ktorej sa zaobídame. My Nemci nemôžeme chodiť do Katedrály svätého Petra. Bolo by lepšie, keby ju nikdy nepostavili, než keby mali byť vyplnené naše miestne kostoly. Pápež by mal radšej pre cirkev vymenovať jedného dobrego duchovného pastiera, než im všetkým udeľovať odpustky. Preto si pápež nepostaví Katedrálu svätého Petra za svoje vlastné peniaze? Veď je bohatší než Krésus. Mal by radšej katedrálu predať a peniaze rozdať chudobe, ktorú ošklbali predavací odpustkov. Keby pápež vedel, aké poplatky títo predaváci požadujú, bol by radšej, keby sa Katedrála svätého Petra premenila na hromadu popola, než by mala byť postavená z mozoľou a krvi jeho ovečiek.

Táto polemika vyvolala u Nemcov hlboký súhlas. Už dlhšie ich totiž rozhorčovala skorumpovanosť talianskej curia a často celkom prehliadali skorumpovanosť nemeckých spojencov. Sám Luther sa prepožičal tomuto skreslenému názoru tým, že prijal predstavu, ktorú ľudom podšúval Albrecht - akoby všetky peniaze plynuli do Ríma, a nie do pokladne Fuggerovcov. V istom zmysle bola však Albrechtova verzia správna. Veď si vlastne len vynahrádzal peniaze, ktoré už odišli do Ríma. V každom prípade však finančná stránka veci zohrávala z Lutherovho pohľadu najmenej dôležitú

úlohu. Bol odhodlaný podkopať celú prax predávania odpustkov, aj keby Wittenbergu neostala ani zlatka.

Druhým hlavným bodom jeho téz bolo popretie moci pápeža nad očistením či už vo veci odpustenia hriechov alebo odpustenia trestu. Rozhorenie je dané kajúcnikovi vo sviatosti pokánia.

Pápežské odpustky nezabývajú viny. Dávajte si pozor na tých, čo tvrdia, že odpustky spôsobujú zmierenie s Bohom. Kľúče Kráľovstva nebeského nemôžu nedokonalú ľútosť zmeniť na dokonalú ľútosť. Ten, kto koná pokánie, má všeobecné odpustenie viny a trestu aj bez odpustkov. Pápež môže odňať len tie tresty, ktoré sám na ľudstvo uvalil, lebo Kristus neuvalil. Čokoľvek som zviazal na zemi, môžete rozviazať na zemi.

Pápež nemôže skrátit tresty očistca, lebo tie uložil Boh, a pápež nemá k dispozícii poklad zásluh, ktoré možno prenášať na iných.

Svätcia nemajú nijaké mimoriadne zásluby. Každý svätiec je povinný milovať Boha v najväčšej miere. Nič také ako konanie dobrých skutkov nad stanovený rámec nejestruje. Keby aj boli nejaké nadbytočné zásluby, nemohli by byť zhromažďované pre neskoršie použitie. Duch Svätý by ich už dávno celkom spotreboval. Kristus mal naozaj zásluby, ale kým ma niekto lepšie nepoučí, popieram, že sú odpustkami. Jeho zásluby sú voľne dostupné bez pápežových kľúčov.

Tvrdím teda, že pápež nemá nijakú jurisdikciu nad očistením. Som ochotný zmeniť tento názor, ak tak cirkev vy-

ZÁMOCKÝ KOSTOL

KRISTOVO ODPUSTENIE, KTORÉ PŘEVÁŽUJE
ODPUSTKY OD PÁPEŽA

hlási. Ak má pápež naozaj moc vyslobodiť niekoho z očistca, prečo v mene lásky nezruší očistec tým, že odíť všetkých prepusti? Ak pre mizerne peniaze vyslobodil nescíselné množstvo duší, prečo by pre najsvätejšiu lásku to miesto nevyprázdnil? Tvrdiť, že duše sú vyslobodené z očistca, je trýfalosť. Tvrdiť, že sú vyslobodené, len čo zazvoní pokladníčka, znamená podnecovať na lakomstvo. Pápež by mal radšej rozdať všetko bez poplatku. Jedinná moc, ktorú má pápež nad očistcom, je moc prihovoriť sa za duše, a túto moc uplatňuje každý kňaz či kaplán vo svojej farnosti.

Lutherov útok sa teda nedal považovať v nijakom zmysle ani za kacícky ani za originálny. Aj keď sa Albrechtove inštrukcie opierali o pápežské buly, zatiaľ neexistovali nijaké definívne oficiálne vyhlásenia a veľa teológov by sa pod Lutherove názory ochotne podpísalo.

Luther vyslovil však aj združujúcejšie slová:

Odpustky rozhodne škodia tomu, komu sú udelené, lebo bránia v spásе tým, že odvádajú od skutočnej kresťanskej lásky a vyvolávajú falošný pocit bezpečia. Kresťanom by mali učiť, že ten, kto dáva chudobnému, je lepši než ten, kto dosahuje odpustky. Ten, kto miňa peniaze na odpustky, namiesto toho, aby zmiernoval núdzu, nedostáva odpustky od pápeža, ale

Božie pobúrenie. Hovoriam nám, že peniaze máme dať prednostne chudobnému iba v prípade krajnej núdze. Predpokladám teda, že nemáme zaodiť nahého a pomôcť chorému. Čo je to krajná núdza? Pýtam sa teda, prečo má prirodzená ľudskosť toľko dobroty, že sa ochotne sama dáva a nekalkuje s núdzou, ale sa skôr usiluje, aby nijaká núdza nebola? A či Božia milosrďnosť, ktorá je neporovnateľne láskavejšia, nič také nevykoná? Povedal vari Kristus „Nech ten, kto má plášť, ho predá a kúpi si odpustky.“? Láska prekrýje veľa hriechov a je lepšia než všetky odpustky Jeruzalema a Ríma.

Odpustky sú najzľubnejšie, lebo vyvolávajú samolitosť a tým ohrozujú spásu. Osoby, ktoré si myslia, že im listky s odpustkami zaisťujú spásu, sú odsúdené na večné zatratenie. Boh koná presne opačne, takže človek sa cíti stratený práve vo chvíli, keď je už už spasený. Keď sa Boh chystá dať človeku rozhrášenie, zatracuje ho. Toho, koho chce oživiť, musí najprv zabiť. Božej priazne sa nám teda dostáva v podobe hnevu, ktorý sa nám zdá najvzdialenejší, keď je najbližku. Človek musí najprv skrŕnuť, že v ňom niet nič zdravé. Musí umierať od hrozy. Toto je bolesť očistca. Nevieť, kde sa nachádza, ale vieť, že ho možno prežiť v tomto živote. Poznáť človeka, ktorý prekonal také bolesti, že keby trvali desaťmiu hodín, bol by sa obrátil na popol. V tomto stave rozrušenia sa začína spása. Keď si človek myslí, že už je načisto stratený, ukáže sa svetlo. Pokoj vchádza v slove Kristovom skrze vieru. Ten, kto toto nemá, je stratený, aj keby mu dal pápež milión ráz rozhrášenie, a ten, kto to naozaj má, si možno nebude želať vyslobodenie z očistca, lebo úprimná kajúcnosť vyhladáva trest. Kresťanov treba vyzyvať na to, aby niesli kríž. Ten, kto bol pokrstený v Kristovi, musí byť ako ovca na zabitie. Zásluhy Krista sú oveľa mocnejšie, keď prinášajú kríž, než keď pri-nášajú úľavu.“

Lutherových *Deväťdesiatpäť* tiež siahla od sťažností ukrivdených Nemcov až po výkriky človeka zápasiaceho počas prebdených nocí. Jednak sa v nich dožadovav zníženia poplatkov, jednak volal po sebaukrižovaní. Masy mohli pochopiť to prvé. No iba pár vyvolených duchov pochopilo plný význam toho druhého, a predsa práve v tom druhom spočívala všetka moc vyvolať ľudovú revolúciu. Sťažnosti na finančné zdieľanie sa ozývali výše storočia bez viditeľného účinku. Ľudí vyburcoval k činu až ten, čo nepovažoval odpustky len za úplatok, ale za rúhanie proti Božej svätosti a milosrdenstvu.

Luther nepodnikol nijaké kroky, aby svoje tézy rozšíril medzi ľudmi. On iba vyzýval učencov na diskusiu a cirkevných hodnostárov, aby sa jasne vyjadrili. Iní však bez jeho vedomia preložili tézy do nemčiny a dali ich vytlačiť. Zakrátko sa stali hlasom Nemecka. Vyjadrenie Karla Bartha o vlastnej neočakávanej skúsenosti s tým, ako sa stal reformátorom, plať aj o Lutherovi: bol ako človek stíhajúci potme hore točným schodiskom stáročnej katedrály. V tme sa natiahol, aby sa niečo zachytil a jeho ruka uchopila lano. Vyplášlo ho, keď počul, ako sa rozozvučal zvon.

Poznámky

- 1 BOEHNER, J., s. 132
- 2 BR, 28
- 3 KALKOFF, ABELASS
- 4 DOK (K), č. 30, s. 94-95
- 5 KOESTLIN-KAWEBAU, 1, 142
- 6 GEBHART, GRAHAMIN, s. 85
- 7 SCHULTE, FUGGER, s. 117
- 8 DOK (K), č. 31
- 9 TAMŽE, č. 32 a s. 132, A PAULUS, TETZEL
- 10 RENNOLD, ANNALES, XX, 160
- 11 Z KOEBELERA, LS 95 THESEN